

شماره ۱۷۵۲۴

۲۰۱۷۵۲۴

کانون نشر علوم

واژگان ایرانی بر دام کشورهای جهان

امیر شهاب شاهمیری

کانون نشر علوم

دفتر نشر علوم

www.nashreeloom.com

شابک: ۹۷۸۹۶۴۳۲۷۲۱۶۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۳۱۳-۸۸۲

عنوان و نام پدیدآور: واژگان ایرانی بر نام کشورهای جهان / امیرشهاب شاهمیری

مشخصات نشر: تهران: کانون نشر علوم، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۲۶۶ ص.

یادداشت: ص ۷ به انگلیسی: Amn Shahab Shahmiri: Iranian wordson the countries names

یادداشت: نمایه

موضوع: نام‌های جغرافیایی - ریشه‌شناسی

موضوع: Names, Geographical-- Etymology

موضوع: نام‌های جغرافیایی - فارسی

موضوع: Names, Geographical-- Persian

موضوع: زبان‌های ایرانی - ریشه‌شناسی - نام‌ها

موضوع: Iranian languages -- Etymology -- Names

رده‌بندی دیوید: ۵۴/۰۱۲

رده‌بندی نشر: ۴۹۱.۵۲۰۱۲-۳۹۷ PIR

سرشناسه: شاهمیری، امیرشهاب، ۱۳۹۷ -

نام کتاب: واژگان ایرانی بر نام کشورهای جهان

ناشر: کانون نشر علوم

تألیف: امیرشهاب شاهمیری

طرح جلد: نسترن فراهانی

ناظر فنی چاپ: آرمان دبیر

چاپ اول: ۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰۰

چاپ و صحافی: عطا، کیمیا

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸۹۶۴۳۲۷۲۱۶۶

دفتر مرکزی پخش: خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان وحید نظری شرقی، پلاک ۶۵، واحد ۱

تلفن: ۶۶۹۶۱۵۶۸-۶۶۳۹۴۹۱۱

کتاب نشر علوم

www.nashrealoom.com

شابک: ۹۷۸۹۶۴۳۲۷۲۱۶۶

شماره کتابشناسی: ۳۷۳۱۳-۸۲

عنوان و نام پدیدآور: واژگان ایرانی بر نام کشورهای جهان، امیرشهاب شاهمیری

مشخصات نشر: تهران: کانون نشر علوم، ۱۳۹۷.

مشخصات فیزیکی: ۲۶۶ ص

پادداشت: ص ۴ به انگلیسی: Iranian wordson the countries names

پادداشت: فهرس

موضوع: نام‌های جغرافیایی، ریشه‌شناسی

موضوع: Names, Geographical-- Etymology

موضوع: نام‌های جغرافیایی، فارسی

موضوع: Names, Geographical-- Persian

زبان: فارسی، ایرانی، ریشه‌شناسی، نام‌ها

موضوع: Iranian languages -- Etymology -- Names

رده‌بندی دیوید: ۴۰۰۲

رده‌بندی: سرده ۳۹۷، ۲۰۱، ۲۵۰، PIR

سرشناسه: شاهمیری، امیرشهاب، ۱۳۹۷

نام کتاب: واژگان ایرانی بر نام کشورهای جهان

ناشر: کانون نشر علوم

تألیف: امیرشهاب شاهمیری

طرح جلد: نسترن فراهانی

ناظر فنی چاپ: آرمان دبیر

چاپ اول: ۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰۰

چاپ و صحافی: عطا، کیمیا

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸۹۶۴۳۲۷۲۱۶۶

دفتر مرکزی پخش: خیابان انقلاب، خیابان خهرآزای، خیابان وحید تقوی، شرقی، پلاک ۶۵، واحد ۶

تلفن: ۶۶۹۶۱۵۶۸، ۶۶۴۹۳۹۱۱

دفتر نشر علوم

www.nashreeloom.com

نسخ
سخن

به نام خداوند بخشنده و مهربان

در طول تاریخ، ایرانیان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین فرهنگ‌ها و تمدن‌های بشری را آفریده‌اند و تأثیر نوآوری‌ها و خلافت‌های ایرانیان از دوره باستان تا کنون در انواع دانش و فناوری، هنر و موسیقی، کشورداری و سپاهگیری، فرهنگ و ادبیات، و دیگر عرصه‌ها را بسط داده‌اند. می‌توان یافت، اما این تأثیر و فرهنگ سنگمتانگیزی که ایرانیان بدیده آورده‌اند، اگرچه برای این سنگران و اهل فن آشکار و بدیهی است، اما برای کسانی که به‌طور تخصصی به علوم مربوط نمی‌زنند، بیشتر ناشناخته می‌ماند؛ به‌ویژه آن که رسانه‌های بداندیش نسبت به ایرانیان اغلب سعی در بیان ساختن نقش و سهم ایران از میراث علمی و فرهنگی جهان دارند و گاه کار را به تزیین می‌زنند و دست‌آورد ایرانیان را از آن دیگران جبه می‌دهند. برای کشف حقایق از این است. از برای بسیاری وجود دارد و یکی از آنها واژدناسی و بررسی ریشه‌های زبان‌های ایرانی، تأثیر این زبان‌ها بر دیگر زبان‌های جهان است. از این رو کانون نشر علوم بر آن شده تا مجموعه‌ای را به عنوان «**واژگان**» به انتشار برساند. نویسنده این مجموعه - آقای دکتر امیرشهاب شاهمیری - هر چند به اعتراف خود این زمینه پژوهشی را از روی عشق و علاقه به مبحث در پیش گرفته، اما مرکز اجازه نداده تا این علاقه منجر به سپین‌سفینگی کور و تعصب نباشد؛ و در نتیجه از کیفیت کار پژوهشی و بار علمی آنرا بی‌بکاها. وی در مسیر بررسی واژگان ایرانی و تأثیر آن بر زبان‌های جهان نه تنها کوشیده تا از منابع معتبر بین‌المللی بهره گیرد، بلکه نظرات گوناگون محققان و مخالفان را کنار هم گرد آورده تا خواننده خود به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری بپردازد و گاه به جمع‌بندی نظراتی بر ایرانی بودن ریشه یک واژه، تردید خود را نسبت به درستی آنرا ابراز می‌دارد.

بایان سخن این‌که، امیدواریم این مجموعه مورد بسند خوانندگان کتاب قرار گیرد و همان‌گونه که خود در نتیجه کوشش‌های بسیار و همت بلند انبوهی از نویسندگان و پژوهشگران سراسر جهان طی قرون متمادی بدیده آمده، در آینده سرآغاز و مستند بداندیشی‌انار دیگری از این دست باشد. کانون نشر علوم دست یاری نویسندگان و مترجمان علاقه‌مند به این زمینه پژوهشی را به‌گرمی می‌فشارد و دوستانه و فروتنانه، انسان را به همکاری فرا می‌خواند. همچنین این انتشارات از همه مخاطبان استعدا دارد تا در این رهگذر، برای بهبود شکلی و محتوایی آثار منتشر شده و رفع کسب‌های احتمالی آنرا با ما را با رایانه نظرات صائب و راهگشای خود یاری فرمایند.

سید محمدحسین منوری

فهرست مطالب

صفحه

دیبان

- ۱۰ پیش‌گفتار
- ۱۱ در چند نخست: چه آمده است؟
- ۱۲ معیار این کتاب برای بررسی نام کشورها چه بوده است؟
- ۱۴ درباره منابع و مآخذ کتاب
- ۱۵ پایان سخن

بخش نخست: پیش‌دانش

- ۱۸ پیش‌گفتار
- ۱۸ چالش ایرانی و انیرانی
- ۲۲ دگرگونی واژگان
- ۲۲ دگرگونی وام‌واژگان در زبان عربی
- ۲۵ دگرگونی وام‌واژگان در زبان ترکی
- ۳۱ تور و تورانی یا ترک و ترکی؟
- ۳۴ واژگان پرکاربرد ایرانی در نام شهرها و کشورهای جهان

بخش دوم: واژگان ایرانی بر نام شهرها و کشورهای جهان

- ۴۶ پیش‌گفتار
- ۴۷ آذربایجان

۵۷	ارژانتین
۵۹	ارمنستان
۶۳	ازبکستان
۶۷	اسیایا
۷۷	بغدادستان
۸۳	جزایر
۸۵	امارات متحده عربی
۸۷	راس الیمه
۸۸	دوبی
۹۱	شارجه / شارقه
۹۲	عجمان
۹۳	ابوظبی
۹۳	ام القوین
۹۴	نام‌های گمشده
۹۵	ایرلند
۹۷	ایالات متحده آمریکا
۹۹	بحرین
۱۰۹	بابوا گینه نو
۱۱۱	پاکستان
۱۱۳	برنگال
۱۱۷	تاجیکستان
۱۱۹	تانزانیا

۱۲۳	ترکمنستان
۱۲۷	جبل الطارق
۱۲۹	چین
۱۳۳	روم به
۱۳۵	دانستان
۱۳۶	تاتارستان
۱۳۶	باشقیرستان / سکورتوستان
۱۳۶	اوستی / شمال قزاقستان
۱۳۷	قفقاز
۱۴۱	زلاند نو
۱۴۳	زاین
۱۴۵	سوریه
۱۴۹	عراق
۱۵۵	عمان
۱۶۳	قبرس
۱۶۷	قرقیزستان
۱۶۹	قزاقستان
۱۷۱	قطر
۱۷۹	کامبوج
۱۸۱	کانادا
۱۸۳	کرواسی
۱۸۹	کویت

۱۹۳	مصر
۱۹۷	موزامبیک
۱۹۹	هندوستان
۲۰۳	یمن
	ی‌است‌ها
۲۰۸	الفبای عربی ایران باستان
۲۰۹	الفبای روستای
۲۱۱	واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌ها
۲۱۳	منابع
۲۲۳	فهرست نام‌های بیگانه
۲۲۷	نمایه

بیش گفتار

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

به همان اندازه که مردمان کشورهای فرهنگ‌ساز و کهن مانند ایران، یونان، فرانسه، ایتالیا، آلمان، هند و چین دوستدار پژوهش‌های علمی تاریخی، باستان‌شناسی، زبان‌شناسی و تراش‌شناسی هستند، در کشورهای نوپدید، مهاجر یا مهاجم همچون امارات متحده اماراتی، قطر، جمهوری آذربایجان، قرقیزستان و صربستان از پرداختن به این موضوعات علمی - دست‌کم در بازه زمانی بیش از شکل‌گیری کشور و هویت ملی خود - می‌پزایند. کشورهای تاریخ‌گزیز اغلب رفتارهایی کمابیش مشابه از خود بروز می‌دهند.

- دگرگونی نام‌های جغرافیایی و مردمان

- آرایه انبوه نظریات بی‌پایه و اساس و نشر آنها؛ به این راه در نظریات علمی و آکادمیک در میان انبوه جعلیات گم شود.

- مصدره بزرگان و دانشمندان سرشناس قدیم، قلب و پیوند دم آنان به فرهنگ خود و نیز تقلب و جعل یافته‌های باستان‌شناسی به نام خود.

- ویرانی و نابودی آثار کهن و کشتار و حذف بزرگان و دانشمندان معاصر

- جعل و انکار تاریخ مردمان کهن‌تر از خود و بزرگ‌نمایی بخش‌های تاریک‌تر تاریخ آنان به قصد تطهیر و پیشینه‌سازی تاریخی برای خویش.

این‌ها جالش‌هایی است که سال‌ها و بلکه سده‌ها میان یونانیان و مقدونیان،

چینان و مغولان، کروات‌ها و دولت یوگسلاوی، و بسیاری دیگر از کشورها و اقوام روان بوده. ایران نیز به این گونه چالش‌ها با کشورهای همسایه خویش و گاه - به دلیل گستردگی جغرافیایی و فرهنگی کشور در گذشته - تا چند کشور آنسوتر دچار است و از آن رنج می‌برد و ناگزیر از نبردی دایمی برای بازگردانیدن یا تثبیت مالکیت داشته‌های فرهنگی خود است. در این راه همواره دانش نام‌شناسی و ریشه‌شناسی و زبان‌شناسی ابزارهای کارآمد علمی در دست ایرانیان و دیگر ملت‌های فرهنگ‌ساز برای تعیین مرزهای فرهنگی خود بوده است.

این کتاب در بین جلد از مجموعه «نبرد واژگان» است و به تاثیر و رسوخ زبان‌ها و واژگان ایرانی بر نام برخی از کشورها، شهرها و دیگر گستره‌ها و پدیده‌های جغرافیایی معروف جهان می‌پردازد. از آنجا که برآیند مجموعه‌ای را از تاثیر زبان‌های ایرانی بر دیگر زبان‌ها و وام‌واژگان ایرانی در دیگر زبان‌های جهان بنگارم - از جمله «واژگان ایرانی بر نام مردمان جهان»، «واژگان ایرانی در دانش و فناوری جهان» و «واژگان ایرانی در قرآن مجید» - بخش از توضیحات و مقدمات این کتاب‌ها را به جای آن که در هر جلد تکرار کنم، در قالب جلد نخست «پیشینه زبان‌های جهان» گنجانیده‌ام.

در جلد نخست چه آمده است؟

از این‌رو از خوانندگان ارجمندی که جویای پاسخ پرسش‌های زیر هستند، خواهشمندم جلد نخست را مطالعه فرمایند:

- ۱- چرا به نگارش این مجموعه پرداخته‌ام؟
- ۲- تاثیر زبان‌های ایرانی بر دیگر زبان‌ها در گذشته، چه دردی از امروز ما درمان می‌کند؟
- ۳- چرا و از چه راه‌هایی واژگان ایرانی به دیگر زبان‌ها راه یافته‌اند؟
- ۴- چرا می‌گوییم زبان‌های ایرانی و نمی‌گوییم زبان فارسی؟

۵- تاریخچه و دسته‌بندی زبان‌های جهان چگونه است؟

۶- دگرگونی‌های آوایی واکه‌ها و همخوان‌های واژگان هنگام کوچ از زبان مبدأ به زبان مقصد چگونه است؟

عبارت این کتاب برای گزینش نام کشورها چه بوده است؟

در فرهنگ واژگان زبان‌های جهان همانندی‌های بسیار دیده می‌شود که برخی از آنها، دلیل کوچ و وامگیری واژه‌ها بوده است و برخی دیگر تنها به علت شباهت صوری، آوایی یا به دلیل کتاب به نام چه کشورها و شهرهایی توجه شده است، از جارجوب زیر بروی می‌کند:

۱- در بررسی ریشه نام کشورهای جهان، با توجه به آن که گویش‌ها و خوانش‌های گوناگونی می‌تواند در این جهان رایج است، تنها به نگارش نام آن کشور در زبان خودشان یا نامی که در زبان بین‌المللی بدان شناخته می‌شوند، توجه شده و گویش و نگارش به دیگر زبان‌ها - حتی اگر کاربردی گسترده داشته باشد - منظور نشده است.

برای نمونه، در ترکی - به پیروی از فارسی - به تنه پسوند ایرانی ستان بر نام ازمنستان، بلغارستان، مجارستان، هندوستان، گرجستان، ترکستان، مغولستان و صربستان خوانده می‌شود، بلکه در پی نام یونان (یونانستان)، اتریش (اتریشستان) و کرواسی (هیرواتستان) نیز افزوده شده است و ساحل عاج را فیل (فیلستان) می‌خوانند که فیل آن برگرفته از فیل فارسی است. در عربی نیز همین ساحل عاج را ساحل‌العاج می‌خوانند که عاج آن واژه‌ای ایرانی است و جزایر سلیمان را جزر

۱. کشور مغولستان امروزی منگولیا (Mongolia) خوانده می‌شود. اما در گذشته و در زمان اوج امپراتوری مغول سرزمین گسترده‌تری نیز مغولستان (Moghulistan) یا خانات جغتای شرقی نام داشت که امروزه بیشتر آن در کشورهای قزاقستان، قرقیزستان و ایالت سین‌کیانگ (شین‌جیان) چین قرار دارد. از این‌رو به دلیل از میان رفتن این سرزمین، از درج نام آن نیز در این کتاب خودداری شده است.

سلیمان می‌نامند که جزر آن از ریشه‌ای ایرانی است. یونان عربی نیز رنوشت یونان فارسی است، که از قدیم به مناسبت نام ایونیان - ساکنان یونانی‌زبان بخش آسیایی کرانه‌های دریای مدیترانه - بر این کشور گذاشته شده؛ وگرنه خود مردمان این کشور آن را هلاس (Ελλάδα / Ελλάς : Elláda / Hellas) و در عرف بین‌المللی گریس (Greece) می‌خوانند.

در این ترتیب بدیهی است به نام‌هایی مانند انگلستان، لهستان و دیگر مناطقی که در فارسی پسوند یونانی‌گونه دارند نیز توجه نشده است.

۲- نگارش و خوانش نام برخی از کشورها ریشه ایرانی ندارد، اما از طریق لهجه و گویش ایرانی آنها در جهان رایج شده است. مانند جاپا (انگلیسی) و چین (مغرب) که برگرفته از چین در گویش فارسی است و چین (انگلیسی) و یابان (مغرب) برگرفته از ژاپن در گویش فارسی است؛ وگرنه خود مردمان این دو کشور، میهن خود را به گونه‌ای دیگر می‌خوانند که بدانجا خواهیم پرداخت. البته باید توجه داشت که مخرج و گویش بیشتر همخوانی و واژه‌ها در مردمان شرق آسیا با دیگر مردم جهان - به‌ویژه آریایی‌زبانان - متفاوت است. راجع به نام‌هایی مانند چ، گ، ژ و ... به گونه‌ای دیگر تلفظ می‌شود. به همین ترتیب ایندیا، ایران، و ... نیز به واسطه گویش و نام ایرانی کشور هند در جهان رایج شده است.

۳- بیشتر کشورهای که با وجود برخی نظریات مبنی بر ایرانی بودن نام آنها، سند و مرجع کافی معتبر و چشمگیری [از دیدگاه نگارنده] یافت نشده‌اند، گرفته شده است؛ از جمله:

بلغارستان: برگرفته از نام شهر بلخ که از این شهر به بلغارستان کنونی کوچیده‌اند و نیز توجیهات دیگر؛ چنان‌که در لغت‌نامه دهخدا آمده است.

مجارستان: مگیار (Magyar) نام پیشین مجارستان که امروزه آن را بیشتر هانگری (Hungary) می‌خوانند؛ برگرفته از مگی و مغ ایرانی.

اریتره: برگرفته از نام اریتراس فرزند پرسه فرمانروای پارسی که دریای کنار این

کشور (دریای سرخ امروزی) عرق شده است.

صربستان: برگرفته از نام درخت سرو (پهلوی: sarw) یا فلز سرب (پهلوی: srub) یا جرو (čarv) به معنای رمه.

گرجستان: برگرفته از گرگ، گرگسار و گرگین دلاوران ایرانی و تورانی، و یا هم‌ریشه شهر گرگان.

گیل (فرانسه): از گیل‌های شمال ایران.

سکس (انگستان): از سگری و سگستان و سیستان، نام دیگر سکاییان.

ترک و ترک: برگرفته از تور و توران.

و نیز ارتباط میان «اوه» و «بلخ و بالئیک، بیرجند و بورژندی، تالش و ایتالیا، و ...» نادرستی برخی از این نظریات بر نگارنده روشن و قطعی است (مانند ارتباط تور و ترک) اما برخی دیگر شاید به دلیل کاستی دانش و مستندات از گردونه بیرون گذاشته باشد. از این‌رو از پرود شمرانی که اطلاعات و منابع بیشتری در این زمینه دارند، خواهشمند است خود در تکمیل این پژوهش بکوشند یا نگارنده را آگاه سازند.

البته به‌رغم آن‌که به‌باور نگارنده برخی از کشورها مانند ایرلند و یمن) در این دسته جای می‌گیرند، اما با توجه به وجود مدارک یا سخنان معتبری و قابل اعتنا درباره‌شان، اندکی به آنها پرداخته شده است.

۴- به برخی جمهوری‌های خودمختار یا خودگردان که برای مثال یونان برقرار شده‌اند یا جامعه جهانی به استقلال آنها روی خوش نشان نمی‌دهد، در این کتاب توجهی نشده است. از جمله: جمهوری‌های آبخازیا (روسیه)، تالش - مغان و قره‌باغ (جمهوری آذربایجان)، گلگت - بلتستان (پاکستان)، و بسیاری دیگر.